

УДК: 378.14:373.211.24

О.І. ПАДАЛКА

ВИЯВЛЕННЯ СФОРМОВАНOSTІ ПРІОРИТЕТНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ЦІННОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

***Резюме.** У статті висвітлено аналіз проблеми формування пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів, описано критерії сформованості пріоритетних педагогічних цінностей та описано процес виявлення пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів у процесі професійної підготовки та їх аналіз.*

***Ключові слова:** цінності, педагогічні цінності.*

Постановка проблеми. Процес розбудови української держави вимагає докорінної зміни багатьох ланок суспільного життя, серед яких важливе місце належить системі освіти. Орієнтація сучасної педагогічної освіти на виховання професіоналів потребує не тільки ретельної фахової підготовки студентської молоді, але й широкого світогляду, професійного мислення, високої освіченості, індивідуального усвідомлення значення загальнолюдських та професійних цінностей, що закладається у стратегію і тактику модернізації суспільного життя. У зв'язку з цим виникає проблема в організації підготовки студентів, що забезпечувала б цілеспрямоване формування необхідного рівня виявлення, усвідомлення і розвитку професійних цінностей майбутнього фахівця [1, 12].

Для вищої школи залишається актуальною проблема і професійного, і особистісного розвитку студентів. Значущість цілісного вивчення професійно-особистісного розвитку вихованця очевидна: без особистості не може бути професіонала. А без професійного самоствердження не може бути самовдосконаленої особистості. Аспект особистісного розвитку, його змістовий момент за останні роки часто набував дискусійного характеру. Проте без ціннісного підходу не обійтися у вирішенні проблеми ефективного професійно-особистісного розвитку студентів [2, 2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема цінностей і ціннісних орієнтацій була предметом дослідження у філософсько-аксіологічному (О.Дробницький, І.Зязюн, М.Каган, Л.Столович), соціологічному (В.Водзінська, Ю.Жуков, Т.Любимова, В.Ольшанський, Ю.Соколовський, В.Ядов), психологічному (К.Абульханова-Славська, І.Бех, М.Боришевський, І.Кон, Б.Круглов, Т.Титаренко) та педагогічному (В.Анненков, Є.Бондаревська, Т.Бутківська, О.Вишневський, Б.Грицюк, І.Дубровіна, Г.Жирська, С.Єрмакова, О.Норов, Ж.Омельченко, О.Плахотнік, Л.Пуховська, О.Рудницька та ін.) аспектах.

Окремим питанням формування системи цінностей майбутнього педагога присвячені праці В.Кузнецової, Л.Настенко, І.Слоневської. В.Сластьонін і Г.Чижакова досліджують проблему цінностей педагога в контексті педагогічної аксіології як міждисциплінарної галузі педагогічних знань. Історичний аспект розвитку цінностей в освіті знайшов своє відображення в працях Н.Ткачової.

Проблема дослідження педагогічних цінностей визначається насамперед реальними потребами суспільства, гуманізацією педагогічної освіти, підвищенням якості навчання і виховання. У теорії і практиці вищої педагогічної освіти набуто значний досвід, що є основою побудови системи психолого-педагогічної підготовки вихователя дошкільного навчального закладу.

Метою статті є висвітлення виявлених пріоритетних педагогічних цінностей майбутніх вихователів у процесі їх професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу. В умовах надзвичайної динамічності соціально-економічних перетворень у суспільстві набуває особливої значущості формування

професійно-пізнавального інтересу кожного фахівця. Професія визначає одну з головних життєвих траєкторій особистості, впливає на її долю, сприяє або перешкоджає розкриттю творчих потенцій. Не випадково у зв'язку з цим увага науковців та практиків до проблем професійного становлення, професіоналізму та педагогічних цінностей.

Проблема формування системи цінностей є однією з найактуальніших у педагогічній теорії та практиці. Нестабільність сучасного світу, суперечності між розвитком духовної культури та сучасною цивілізацією, надзвичайно широкий вплив засобів масової інформації визначають ті умови передачі соціального досвіду від покоління до покоління, що склалися на даному етапі. Цей механізм передачі досвіду виявився не досить вивченим і відпрацьованим, щоб бути на рівні завдань сьогодення. Суперечливість ситуації, яка склалася, пояснюється такими чинниками: по-перше, відсутністю зв'язку поколінь; по-друге, розбалансованістю системи цінностей; по-третє, розмитістю, невизначеністю духовних орієнтирів та власне і самого ідеалу людини.

Завданням вищої школи є усунення цих суперечностей у ціннісних орієнтаціях студентів, формування стійкого інтересу до тих цінностей їхньої майбутньої діяльності, що несуть у собі гуманістичний зміст педагогічної діяльності. Основою професійної підготовки має бути єдність особистісного і професійного розвитку, здатність створювати й транслювати цінності [3].

Відповідно до зазначеного задуму дослідження нами була розроблена програма експерименту з метою вивчення психолого-педагогічних особливостей та рівнів сформованості педагогічних цінностей у майбутніх вихователів. Для діагностики сформованості пріоритетних педагогічних цінностей була використана серія експериментальних завдань, анкетування, спостереження, тестування, ранжування, а також враховувалась теоретична обізнаність досліджуваних з відповідної проблеми. Також були використані наступні діагностичні методики: «Тест-опитувальник для визначення рівня особистісної рефлексії» І. Стеценка, тест «життєвих цінностей особистості» М. Рокича, методика виявлення рівня самооцінки С.Будассі.

Констатувальний експеримент проводився серед студентів вищого навчального закладу, а також і серед вихователів дошкільних навчальних закладів. Участь у педагогічному експерименті брали студенти 4-5 курсів, адже саме в цьому віці формується стійкий світогляд, моральні принципи та формуються ціннісні орієнтації.

На основі аналізу наукових джерел, ми виділили критерії сформованості педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. А саме: когнітивний компонент – уміння розуміти теоретичний зміст поняття "педагогічні цінності"; уміння визначати поняття "педагогічні цінності"; бути компетентним в усіх сферах знань; проявляти любов до дітей, інтерес до них; уміння аналізувати та гнучкість у прийнятті рішень; мотиваційний компонент – уміння знаходити необхідні риси характеру, притаманні людям-носіям педагогічних цінностей у реальному житті; вибірковість ставлення до професії, особистості вихованця і самого себе; вміння розкривати власний творчий потенціал; професійно-педагогічна спрямованість; емоційно-ціннісне ставлення до професії вихователя, схильність до тих видів діяльності, які втілюють специфіку професії; комунікативні вміння; наявність професійних інтересів; рефлексивний компонент – уміння формувати потребу самовдосконалення та саморефлексії, вміння робити практичні кроки в цьому напрямі; уявлення про себе та оцінка цього уявлення; здатність контролювати власну діяльність; професійна спрямованість; усвідомлення правильності діяльності та її операційного складу; самоосвітня діяльність; самопізнання суб'єктом власних психічних станів та актів; самооцінка професійної діяльності.

Провівши опитування вихователів ми визначили пріоритетні педагогічні цінності вже працюючих вихователів, перше місце в особистості вихователя займає така педагогічна цінність як дитина, любов до дітей та гуманність (гуманістичні цінності) у 65,3%; 13,5%

вихователів виділило таку цінність як компетентність та комунікабельність (інформаційні та комунікативні цінності); 11,1% вважають основною такою цінністю як педагогічна рефлексія (аналітико-оцінні цінності); 10,1% вихователів вважають основною цінністю творчість та креативність (дослідницькі цінності). Отже, в ході опитування вихователів дошкільних навчальних закладів ми виявили, що всі виділені нами педагогічні цінності є пріоритетними для вихователів, тому саме такі цінності слід формувати у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

Результати анкетування студентів продемонстрували низький рівень знань у галузі аксіології, студенти мали труднощі у виділенні педагогічних цінностей із загальної системи цінностей, але водночас для всіх учасників експерименту характерне таке смислове утворення, як «педагогічна цінність». Так, 81,4 % студентів експериментальної групи « не розуміють суті поняття «цінності» і не можуть виділити педагогічні цінності» у контрольній групі таких студентів 80,5% і тільки 18,6% студентів експериментальної групи (19,5% контрольної групи) досліджуваних свідомо виділяли і пояснювали розуміння поняття «педагогічні цінності»; 54,1 % студентів експериментальної групи і 52,3 % студентів контрольної групи «виділяють найважливіші цінності життя і професійної педагогічної діяльності». Відповіді на інші запитання показали, що більшість студентів знайомі із поняттям «цінності», деякі респонденти можуть виділити з них педагогічні цінності, але більшість не розуміє їх зміст.

В ході анкетування ми виявили цінності, які студенти експериментальної групи відносять до педагогічних, а саме: любов до дітей (дитина) виділили 26,5%; повага та знання – 15,3%; доброта, чесність та справедливість – 6,6%; взаєморозуміння, толерантність та відповідальність – 4,5%; співчуття, терпіння, витримка, впевненість, самоаналіз – 3,4%; співпраця, комунікабельність, наполегливість, віра в дитячі можливості – 2,0%; не змогли виділити педагогічні цінності 41,7%. Студенти контрольної групи до педагогічних цінностей відносять: діти та любов до дітей – 24,6 %; доброта, справедливість, чесність, щирість – 23,5 %; кар'єра, самореалізація, комунікативні уміння – 19,4 %; не змогли виділити педагогічні цінності 32,5 %.

Найтяжче студентам експериментальної групи було відповісти на запитання «Яка цінність для Вас найважливіша?». 42,6% студентів виділили для себе найважливішими загальнолюдські цінності; 29,2% обрали духовні та моральні цінності; 21,4% найважливішою цінністю вважають педагогічну або професійну; 6,8% студентів не виділили найважливішу для себе цінність. Студенти контрольної групи виділили такі найважливіші цінності: цінності особистого життя – 41,5 %; духовні та моральні цінності – 41,5 %; професійні – 11,7 %; 5,3 % студентів контрольної групи не виділили найважливішу для себе цінність.

Також за допомогою анкетування ми виявили вибірковість ставлення до професії вихователя (мотиваційний компонент). Для цього були поставлені такі запитання як: «Що спонукало Вас до вибору професії педагога?», «Що Вам подобається, а що не подобається у вибраній Вами професії?», «Чи готові Ви працювати у ДНЗ? Якщо ні, то чому?».

В процесі ранжування ціннісні орієнтації студентів розподілилися таким чином: I місце за значенням посідає спрямованість на себе – 19,5% (ЕГ) і 18,9% (КГ); II місце – спрямованість на справу – 17,5% (ЕГ) і 18,5% (КГ); III місце – спрямованість на самоствердження – 16,4% (ЕГ) і 16,5 (КГ); IV місце – спрямованість на професію – 15,8% (ЕГ і КГ); V місце – спрямованість на групу інших людей – 15,7% (ЕГ) і 15,4% (КГ); VI місце – спрямованість на соціальну позицію – 15,1% (ЕГ) і 14,9% (КГ). За результатами ранжування ми можемо констатувати, що процес професійно-педагогічної спрямованості поки йде в напрямку самоствердження особистості студента, а спрямованість на професію залишається на четвертому місці.

Отже, за допомогою ранжування ми визначили спрямованість особистості, яка становить основу відношень з навколишнім світом, з іншими людьми, ставлення до себе

самої, основу світогляду та професійної діяльності. В ході ранжування ми склали систему ціннісних орієнтацій майбутніх вихователів, а саме ієрархію термінальних цінностей (цінності-цілі), які були згруповані в такі змістові блоки як педагогічні цінності та цінності особистого життя та ієрархію інструментальних цінностей (цінності-засоби): етичні цінності; цінності спілкування; професійні цінності.

Для підтвердження результатів ранжування нам необхідно було визначити адекватність самооцінки студентів, яка визначалася за допомогою методики С.Будасі, в якій у зв'язку з контекстом нашого дослідження ми дещо модифікували її зміст, тобто окремі якості особистості були замінені на педагогічно орієнтовані якості особистості, а сама процедура проведення діагностики залишилася незмінною. Виявивши рівень самооцінки кожного респондента ми співвіднесли результати даної методики із результатами методики М. Рокича і виявили, що адекватність самооцінки впливає на надійність результатів методики.

Для вивчення третього (рефлексивного) компоненту сформованості педагогічних цінностей нами був використаний тест-опитувальник для визначення рівня особистісної рефлексії І.Стеценка. В ході дослідження сформованості рефлексивного компоненту педагогічних цінностей ми виявили, що більшість майбутніх вихователів має нульовий та низький рівень (57,3%) сформованості рефлексивного компоненту ЕГ і 56,4% КГ, а це часто пов'язано із недостатнім усвідомленням студентами труднощів у педагогічній діяльності, уявленням навчального процесу постійним, обов'язковим, сталим та незмінним явищем.

25,9% студентів ЕГ і 27,7% студентів КГ мають нормальний рівень сформованості рефлексивного компоненту педагогічних цінностей і лише 16,8% майбутніх вихователів ЕГ і 15,9% КГ показали високий рівень сформованості рефлексивного компонента педагогічних цінностей, а це є передумовою самовиховання майбутнього вихователя, творчого пошуку, розвитку індивідуального стилю педагогічної діяльності.

Можемо припускати, що виникнення подібних негативних аспектів професійної саморефлексії проковується не лише окремими недоліками організації освітньо-виховного процесу у вищому навчальному закладі, а й незначною престижністю соціального статусу педагога у сучасному суспільстві, нестабільністю його економічного і правового забезпечення, деструктивними тенденціями знецінювання наукових знань у свідомості нашої молоді. Все це негативно позначається й на загальному самопочутті студентів, посилюючи у них внутрішньоособистісні конфлікти та негативно забарвлюючи майбутні професійні перспективи.

Отже, в ході експериментального дослідження ми виявили рівні сформованості пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів експериментальної та контрольної груп і отримали такі результати: високий рівень сформованості пріоритетних педагогічних цінностей має 20,4% студентів ЕГ і 19,5% студентів КГ; середній рівень притаманний 30,4% майбутнім вихователям ЕГ і 32,3% КГ; низький рівень сформованості педагогічних цінностей показали 49,2% (ЕГ) і 48,2% (КГ) майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

У процесі оволодіння майбутньою спеціальністю більшої ваги набувають цінності, пов'язані з професійною діяльністю. Однак, для більшості студентів характерний низький рівень сформованості педагогічних цінностей, внаслідок чого студенти відчують труднощі у визначенні для себе конкретних цілей професійної діяльності. Даний факт потребує особливої уваги у вихованні майбутніх вихователів, оскільки гуманістична спрямованість суспільного розвитку, зміна ідеологічних орієнтирів, перетворення в економічному житті, впровадження ринкових механізмів вимагають формування вільної, активної і, головне, творчої особистості, яка здатна не лише правильно зорієнтуватися у нових умовах, досягти повної реалізації власних здібностей та можливостей, а й проводити цілеспрямовані перетворення оточуючої дійсності на користь всього суспільства. Виховати таку особистість може лише той педагог, який сам мислить нестереотипно, а, використовуючи кращі наукові

надбання, організовує свою діяльність у руслі постійного пошуку, активно застосовує творчий підхід.

Висновки. Таким чином, результати експерименту відтворюють важливі аспекти існуючого рівня сформованості пріоритетних педагогічних цінностей майбутніх вихователів, на основі чого можна стверджувати наступне:

- у межах традиційної освітньо-виховної системи студенти педагогічного ВНЗ мають недостатній рівень сформованості пріоритетних педагогічних цінностей;
- якщо не відбувається цілеспрямоване формування у студентів певних процесів та властивостей, необхідних для формування педагогічних цінностей, то відповідні знання, навички, уміння якщо і виникають, то тільки стихійно і фрагментарно;
- з метою формування пріоритетних педагогічних цінностей необхідно розробити спеціальну технологію відповідного педагогічного впливу на майбутніх вихователів, а також випробувати умови ефективного впровадження такої технології в освітньо-виховний процес вищого навчального закладу.

Отже, ми отримали підтвердження доцільності формування пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, заснованих на розвитку професійно значущих рис особистості педагога; організації навчально-виховного процесу відповідно до функцій педагогічного управління; набутті індивідуального досвіду студентів університету щодо формування пріоритетних педагогічних цінностей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрущенко В.П. Модернізація освіти: політика і практика / В.П.Андрущенко // Педагогіка і психологія: Вісник АПН України. – 2002. – № 3. – С. 12-14.
2. Бех І.Д. Психологія цінностей і виховний процес / І.Д. Бех // Педагогічна газета. – 1996. – № 9. – С.2.
3. Максименко С.Д. Професійне становлення молодого вчителя: навч. посіб. для студ. пед. вузів / С.Д. Максименко, Т.Д. Щербан. – Ужгород: Закарпаття, 1998. – 105 с.

О.И. ПАДАЛКА. ВЫЯВЛЕНИЕ СФОРМИРОВАННОСТИ ПРИОРИТЕТНЫХ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ЦЕННОСТЕЙ БУДУЩИХ ВОСПИТАТЕЛЕЙ В ПРОЦЕССЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ

Резюме. В статье отражен анализ проблемы формирования приоритетных педагогических ценностей у будущих воспитателей, описаны критерии сформированности приоритетных педагогических ценностей и описан процесс выявления приоритетных педагогических ценностей в будущих воспитателей в процессе профессиональной подготовки и их анализ.

Ключевые слова: ценности, педагогические ценности.

O.I. PADALKA. THE IDENTIFICATION OF FUTURE PRESCHOOL TEACHERS' PRIORITY PEDAGOGICAL VALUES FORMATION IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING

The summary. In the article the analysis of problem of forming of priority pedagogical values is reflected for future educators, the criteria of formed of priority pedagogical values are described and the process of exposure of priority pedagogical values is described in future educators in the process of professional preparation and their analysis.

Key words: values, priority pedagogical values.

Одержано редакцією 12.11.2013 р.